

Alicia Banffy

Pillantás Berlinre

Körkérdés a Berliini Filharmonikusok oktatási munkájának más német zenekarok pedagógiai tevékenységére gyakorolt hatásáról.

Az utánpótlás nevelése szempontjából leginkább a Berliini Filharmonikusok jeleskednek. Vajon példaképpnek számítanak ezért a többi zenekarok előtt? Milyen erős az az impulzus, ami innen más zenekarokra árad? Saját lehetőségeikhez mérten megerősítik ők is ezirányú tevékenységüket?

A közönségnevelés finansziális helyzete Németországban

A brit zenekarokkal ellentétben a német zenekaroknak nem kell szociális tevékenységet felmutatniuk ahhoz, hogy állami támogatást élvezzenek. Nagybritanniával szemben a német zenekarok közönségnevelése emiatt még kezdetleges. Bár néhány zenekarnak van oktatási részlege, de az együttesek nagyobb része egy zenepedagógiai programhoz sem megfelelő költségvetéssel, sem speciális, a koncert tevékenységi körre képzett pedagógussal nem rendelkezik. Sok zenekarban a közönségnevelés nagy jelentőségét sem ismerték fel.

A német zenekari oktatásban a Berliini Filharmonikusok a mértékadók. Simon Rattle, a vezető karmester, prioritást adott a zeneközvetítésnek, amire korábban sem a zenekarban, sem Németországban nem volt példa. Gerald Mertens, a Német Zenekari Szövetség vezetője megjegyzi, hogy „kevés helyen ismeri el a menedzsment, hogy a gyerek és ifjúsági munkának éppen olyan jelentősége van, mint az eddigi „klasszikus zenekari ügyek”-nek. Pedig a dolog éppen azon múlik, hogy a zenekari vezetés legyen meggyőződve az utánpótlás-nevelés fontosságáról. Hogy ez legtöbbször nincs így annak oka a hiányzó motiváción kívül a fent említett struktúrában rejlik. A Lipcsei Operaház pedagógiai munkájához 300 iskolával és 7000 gyerekkel például évente csak 500 euróval rendelkezik. Ezzel szemben a London Symphony Orchestra az ún. „Discovery Program”-hoz, nemrég megnyitott új oktatási centrumát 35 millió euróért hozta létre. Imponáló, hogy minden pénzügyi nehézség és tanerő-hiány ellenére néhány német zenekar mégis milyen kreatív és progresszív ötleteket képes a fiatal és legfiatalabb hallgatói érdekében kifejleszteni.

A körkérdés

A Berliini Filharmonikusok oktatási munkája kiterjedését, a média-fedettséget és a ren-

Simon Rattle és a Venezuelai Ifjú Filharmonikusok

delkezésre álló finansziális eszközöket tekintve egyedülálló. A tanulmány tárgya az, hogy az erősen angol behatás alatt álló berliini program milyen befolyást gyakorol más németországi zenekarokra. A 102 német zenekarból 54 vett részt a körkérdés megválaszolásában. A tanulmány célja egyrészt egy hangulatkép felállítása volt: mennyiben látják saját oktatási munkájukban a Berliini Filharmonikusok befolyását? Inspirálja az őket hasonló projektek véghezvitelére? Új pedagógiai kezdeményezést jelent Németországban a Berliini Filharmonikusok „Zukunft@Bphil programja? Másrészt azt kutatták, hogy vajon a német zenekarok az eddigi gyerek- és ifjúsági programokat kielégítőnek ítélik-e vagy kívánatosnak tartanák új módszerek bevezetését, amit maguk is alkalmaznának.

Eredmények – 1. rész

Az első részben megkérdezték a zenekarokat, hogy befolyással van-e a Berliini Filharmonikusok közönség-utánpótlás nevelése saját oktatási tevékenységükre. Tizenhat zenekar igennel válaszolt; négy

zenekar saját munkáját érezte megerősítve általa. Nyolc zenekar a Berliini Filharmonikusok munkáját gondolatébresztőnek, saját munkájukra nézve inspirálónak nevezte meg. Christine Schild, a Weimari Nemzeti Színház dramaturgja: „Nagy érdeklődéssel kísérjük a Berliini Filharmonikusok ifjúsági programját. Simon Rattle elkötelezettsége valóban példamutató és magával ragadó. Az ő személyisége emellett persze helyettesíthetetlen. Mögötte természetesen egy nagy stáb áll, a szponzorokról nem is beszélve, – egy olyan background, amiről Weimarban szó sem lehet! Mégis hasznos az ötleteket megismerni, és átgondolni, hogy jóval szerényebb körülmények között belőlük mi valósítható meg.”

Négy zenekar ösztönzést érzett hasonló programok megvalósítására. Harmincnégy zenekar nem érezte, hogy hatással lenne rájuk a Berliini Filharmonikusok módszere; hét zenekar úgy nyilatkozott, hogy hasonló anyagi források nem állnak rendelkezésükre. Mareiki Roosen, a Bayerischer Rundfunk Szimfonikus Zenekarától írja:

„A Berliini Filharmonikusok koncepciója annak teljességében más zenekarokra átvihető, már csak pénzügyi okok miatt is.” Húsz zenekart nem érint a példa, mivel ezen a területen már régen aktívak és kidolgozták koncepciójukat és programjukat saját zenekaruk számára. Ariane Stern a Düsseldorfi Szimfonikusoktól: „A Berliini Szimfonikusokat pedagógiai programukkal mint élvonalakat könyvelték el ezen a területen Németországban. Nagyon sajnálatosnak tartom, hogy ez a benyomás így megfestődött, hiszen sok zenekar már korábban nyitott az utánpótlás felé és saját koncert-pedagógiai programot dolgozott ki. Ezenkívül voltak és lesznek – Berlin határain kívül is! – nemcsak tradicionális gyermek- és ifjúsági koncert-ajánlatok, hanem az angol elv alapján – ha ezt így emlegetik – a zenekarok koncertjeivel kapcsolatos, nagyszabású iskolai- és szabadidő programok. Közben sok helyen kompetens koncertpedagógusok és tanárok ülnek a muzsikusokkal a zenekarokban, és érdekes programokat találnak ki, amihez nincs szükségük Berlinre lesni.”

Néhány zenekar olyan munkatervet dolgozott ki, ami pontosan a régió igényeire és adottságaira méretezett. A Baden-Badeni Filharmonikusok például már 1997-ben elkezdtek megvalósítani ifjúsági koncepciójukat. Arndt Joosten: „Programunkat az itteni zenetanárokkal és iskolákkal szoros együttműködés során alakítjuk ki és ezek rendszerint túlmutatnak a szokványos próba és koncertlátogatásokon. Tekintetbe veszünk tipikus regionális jelenségeket, amik idegen koncepciók átvételét lehetlenné teszik.” Tizenegy zenekar nem tudott érdemben válaszolni, mivel a berliniek módszerét nem ismerték és így rájuk az nem is lehetett hatással.

Néhány zenekar értékelte ugyan a berliniek által gyakorolt angol edukációs modellt, de az nem befolyásolta őket. Mareike Roosen a Bayerischer Rundfunk Szimfonikus Zenekarától: „Az angol edukációs módszer a jövőben nálunk is szerepet kap. Ezt azonban nem a berliniek révén ismerjük, hanem más intézmények közvetítésével, amelyek már azt régebben – ha nem is pont ilyen formában – művelik.” Két példa arra, hogy zenekarok a koncepciót nem a Berliini Filharmonikusok révén, hanem más oldalról ismerték meg, az RSO Frankfurt és a Staatsoper Stuttgart. Előbbi a City of Birmingham Symphony Orchestra (CBSO) partner-zenekara, és így került kapcsolatba az angol oktatási modellel. A Staatsoper

Armin Schubert (a Berliini Filharmonikusok hegedűse, balra) a Pommern Gimnázium tanulóival 2002-ben, a Sacre du printemps projekt előkészítésénél

Stuttgart már 1997-ben létrehozta a RESEO-t, egy hálózatot a Brüsszeli Operával és a londoni Royal Operaházzal a zenés színház pedagógiai munka európai elősegítésére és koordinálására. Thomas Koch: „Tevékenységünk olyan munkamódszereket tartalmaz, amelyek részben a már sok éve az angolszász nyelvhasználatból ismert koncepciókon alapulnak. Sok mindent újonnan fejlesztettünk ki, gyakran a RESEO más operaházaival együttműködve.”

Eredmények – 2. rész

A körkérdés második része arra vonatkozik, hogy vajon a német zenekarok nézete szerint, nyitni kellene-e új oktatási modellek – pl. az angol – felé, vagy az eddigi gyerek- és ifjúsági koncert-programokat megfelelőnek értékelik. Negyvenen a megkérdezettek közül úgy vélekedtek, hogy új kezdeményezésekre van szükség. Marko Gartelmann a Bremi Filharmonikusoktól: „Nem tartom kielégítőnek a tradicionális gyerek- és ifjúsági koncerteket, mivel azok többnyire még mindig a „frontális hangtámadás” elvén működnek. A megszólított zenekarok közül négy fontosnak találja az innovatív kezdeményezéseket, ugyanakkor azonban mégis meg szeretnék tartani a tradicionális munkamódszereiket. Azt a véleményt képviselik, hogy az eddigi gyerek- és ifjúsági koncerteknek a zeneközvetítés új formái mellett helyük van a német pedagógiai zenekari munkában. Albrecht Dürr a Stuttgarti Filharmonikusoktól: „Persze azt nem hiszem, hogy a ’tradicionális’ gyerek- és ifjúsági programokat mint az új

kezdeményezések ellentétét kellene felfogni. Az egyik fő különbség bizonyára a publikum eltérő szerepében rejlik, – egyiknél aktív résztvevő, másikkal meg ’csupa fül’ hallgató. Azt gondolom, hogy ideális esetben mindkettőt alkalmazni lehetne, esetleg egymással kombinálva.”

Ugyancsak négy zenekar képviselte azt a nézetet, hogy a német zenekarok már rég új kapukat nyitottak. Hat zenekarnak az volt a véleménye, hogy az Angliából származó pedagógiai újítások csak részben adaptálhatók a német zenekarokra.

Összegezés

A német zenekarok igen csekély anyagi és személyi háttérrel, önnön kreativitásukból építenek új utakat a zeneközvetítéshez gyerekek és fiatalok számára. A berliini Rádiózenekar például szokatlan helyszíneken rendez gyerek-koncerteket, pl. állatkertben, múzeumban, stb. A Frankfurter Opera olyan opera-projektet szervez, amelyben a fiatalok is színpadra lépnek és a zenekarban játszanak. A müncheni „Megfogható zene” projekt 6 összefüggő workshopból áll. Ebben a résztvevők maguk is zenét komponálnak és muzsikálnak. A Berliini Rádió Énekkar „Énekeljünk együtt” hangversenyeket rendez. Mindezen események során az egyébként passzív közönség aktív szerephez jut.

Megvonva a tanulságot azt mondhatjuk, hogy a Berliini Filharmonikusok legfontosabb hatása abban áll, hogy más zenekarokat inspirál hasonló út követésére, saját közönségnevelői módszerük tökéletesítésére és intenzívebbé tételére. Ez a ráhatás nyilván más zenekarokból is kisugározhatna, ha a berliniekéhez hasonló feltételekkel rendelkeznének. Maria Grätzel, a Berliini Rádiózenekar igazgatója a szituációt a következőképpen kommentálja: „Ami nekünk berliini szimfonikus zenekaroknak a Filharmonikusokhoz képest hiányzik, az a megfelelő büdzsé, amivel mindezt hirdetni, sőt filmre venni tudnánk. Megérné.”

Az, hogy nagy anyagi lehetőségek nélkül is jó zenepedagógiai programok jöhetnek létre, azt a Würzburgi Filharmonikusok, a Heildelbergi Filharmonikus Zenekar, a Bochumi Szimfonikusok vagy az Osnabrücki Városi Színpadok Zenekarának példája bizonyítja. Az ilyen aktivitásokat megéri támogatni.

(Das Orchester 2005/10 — Köszönjük a közlés jogát)